

La batalla de les paraules

Un tema estudiat des del període clàssic és el de la importància que té, més enllà del seu contingut concret, la presentació dels arguments de caràcter legitimador per la seva eficiència política. La importància de la *retòrica*. Malgrat el desprestigi semàntic del terme *retòrica* des dels temps de la modernitat (Hobbes) –sovint associat a la superficialitat i l'engany dels discursos–, sembla clar que la manca de reflexió sobre els seus continguts propicia que l'emissor utilitzi una forma empobrida de retòrica. Es tracta d'un camp que darrerament ha rebut una atenció renovada.

El llenguatge està sempre farcit d'ambigüitats i d'ambivalències que representen tant possibilitats com límits en les pràctiques comunicatives entre l'emissor i els receptors de missatges. De fet, la retòrica constitueix un ingredient inherent, indefugible, dels processos polítics. Diferents audiències tenen diferents marcs cognitius, diversos graus de coneixements i d'actituds polítiques que fan convenient introduir diverses modulacions i concrecions pràctiques en els arguments legitimadors.

Convèncer, persuadir o dissuadir esdevenen tres objectius diferents a aconseguir segons el context per part dels emissors dels discursos argumentals, siguin orals o escrits.

Els grecs i els romans del període clàssic ja sabien que la força d'un mateix raonament lògic varia segons les paraules utilitzades. Persuadir no equival a convèncer. L'eficiència retòrica no es basa necessàriament en la lògica argumentativa. Però sovint el significat pràctic d'un text tampoc està sempre en les paraules que inclou, sinó en elements del context lingüístic en què s'emet. I també hi intervenen les característiques de l'emissor, del medi de co-

FERRAN REQUEJO

CATEDRÀTIC DE CIÈNCIA POLÍTICA, UPF

municació i de l'audiència o audiències a què va dirigit el missatge.

En l'àmbit polític, el significat de les paraules, les intencions dels emissors i les percepcions dels receptors no constitueixen quasi mai una realitat contínua. Des dels missatges analitzats per la sofística clàssica, Tucídides, Isòcrates, Demòstenes o Ciceró fins als que circulen per internet o Twitter, l'emotivitat, la gestualitat o les diferents tecnologies resulten elements claus en la diferent recepció dels arguments per part de les diverses audiències.

Algunes de les distincions i categories analítiques clàssiques resulten encara útils en la transmissió dels arguments polítics actuals. És el cas, per exemple, de les distincions aristotèliques sobre l'apel·lació en els discursos al *logos* (lògica), a l'*ethos* (caràcter, valors) o al *pathos* (emocions); o la distinció entre diferents tipus de missatges (demonstratius, judicials, deliberatius); o les llistes dels diferents elements, estils, mètodes, estratègies, esquemes d'estructuració, cànons i figures utilitzades per guanyar la *bata-*

Als EUA s'ha vist que els discursos polítics dels segles XVIII i XIX tenien un nivell universitari, i els posteriors, d'algú de 13-14 anys

lla de les paraules (alguns dels quals foren recollits per diferents autors de l'antiguitat: Aristòtil, Quintilià, Ciceró).

En l'actualitat, i més enllà dels canvis que experimentaren les pràctiques retòriques a partir del parlamentarisme britànic i de les revolucions americana i francesa del segle XVIII, resulten també políticament rellevants les reflexions i perspectives d'alguns analistes del llenguatge del segle XX: Wittgenstein i els "usos" del llenguatge; Austin i els "actes de parla"; Skinner i el "contextualisme lingüístic" (escola de Cambridge).

D'altra banda, el medi importa. Els canvis tecnològics dels darrers anys han amplificat la qüestió de les audiències múltiples, una qüestió que complica el contingut i l'estil dels missatges a transmetre en ser susceptibles de provocar diferents interpretacions i reaccions, fins i tot contradictòries, per part dels diferents receptors.

Avui el temps es contrau, l'espai es fragmenta i el missatge se simplifica. Algunes anàlisis emmarcades als Estats Units han destacat que mentre que el contingut dels discursos de legitimació política dels segles XVIII i XIX tenien un nivell associat al d'un estudiant universitari, els discursos posteriors en tenen un d'associat al d'un noi o noia de 13-14 anys. Amplificació democràtica i superficialitat argumentativa sovint treballen juntes.

En resum, els estudis sobre la retòrica clàssica i contemporània constitueixen una font de coneixement, una *caixa d'eines*, que permet millorar l'eficiència dels discursos de caràcter legitimador, cosa que dota els actors polítics i els actors de la societat civil que els coneixen, encara que sigui parcialment, de superioritat *logística* en el moment d'encarar la *batalla de les paraules*. Potser algú n'hauria de prendre nota.